

TIZIANO TERZANI

îngrijit de FOLCO TERZANI

SFÂRȘITUL MI-E ÎNCEPUT

Un tată îi povestește fiului marea călătorie a vieții

Traducere din limba italiană de
Elena Marina Loghin

Editura Seneca

Cucu

Folco, Folco, repede, vino aici! E un cuc în castan. Nu-l văd, dar e acolo și-și cântă trilul:

Cucu, cucu, iarna s-a dus

A revenit luna mai odată cu trilul cucului

Foarte frumos, ascultă!

Ce bucurie, fiul meu. Am șazeci și șase de ani și această mare călătorie a vieții mele a ajuns la final. Sunt la capăt de linie. Totuși, sunt aici fără niciun fel de tristețe, din contră, cu puțin amuzament. Mai zilele trecute, Mama m-a întrebat: „Dacă ne-ar telefona cineva și ne-ar spune că a descoperit o pilulă care te-ar ajuta să trăiești încă zece ani, ai lua-o?” Iar eu, din reflex, am răspuns: „Nu!” Fiindcă n-aș vrea, fiindcă n-aș vrea să mai trăiesc zece ani. Ca să refac tot ce deja am făcut? Am fost în Himalaya, m-am pregătit să fac saltul în marele ocean de pace și nu văd de ce acum ar trebui să mă sui iar într-o bărcuță de pescuit, să țin loc de velă. Nu mă interesează.

Privește natura din pajiștea asta, uită-te bine la ea și ascult-o! Acolo, cucul; în copaci multe păsările – cine știe cine sunt eu? – cu strigătele și ciripitul lor, greierii în iarbă, vântul care adie printre frunze. Un concert mare care-și trăiește viața lui, complet indiferent, detașat de ce mi se întâmplă, de moartea pe care o aștept. Furnicile continuă să meargă, păsările cântă pentru Dumnezeuul lor, vântul adie.

Ce lecție! De aceea sunt eu liniștit. De luni de zile în mine există un centru de bucurie care iradiază în orice direcție. Mi se pare că n-am fost niciodată atât de ușor și de fericit. Și dacă mă întrebi: Cum te simți?, îți spun: Eu mă simt foarte bine, capul meu e liber, mă simt minunat. Doar că trupul ăsta face apă, realmente face apă prin toate părțile, putrezește. Și singurul lucru de făcut e să te desprinzi și să-l abandonezi destinului său de *materie* care devine putregai, care se transformă iar în pulbere. Fără teamă, ca și cum ar fi cel mai firesc lucru din lume.

Însă, tocmai fiindcă îmi rămâne puțin timp, un singur lucru poate îmi place încă să fac, și asta e să vorbesc cu tine care ai fost parte și spectator al vieții mele timp de trezeci și cinci de ani – câți ai? –, al acestei călătorii lungi

pe care eu am făcut-o și pe care tu ai văzut-o de jos, din perspectiva fiului. Erai mereu acolo, dar știu foarte bine că nu-mi cunoști întreaga viață. În fond, la fel cum eu nu o cunoșteam pe a tatălui meu și acum, la sfârșit, îmi pare rău că nu mi-am petrecut mai mult timp cu el să stăm de vorbă despre ea.

FOLCO: Așadar, tată, ai acceptat cu adevărat să mori?

TIZIANO: Vezi tu, chestia asta cu „să mor“ e ceva ce aș vrea să evit. Îmi place mult mai mult expresia indiană, pe care o cunoști ca și mine, „să părăsești trupul“. De fapt, visul meu e să dispar ca și cum acest moment de desprindere n-ar exista. Ultimul act al vieții, care e cel numit moarte, nu mă preocupă fiindcă m-am pregătit pentru ea. M-am gândit.

Acum, nu spun că ar fi același lucru la vârsta ta. Dar la a mea! Am șaiszeci și șase de ani, am făcut tot ce voiam să fac, am trăit extrem de intens, așa că nu am nicio părere de rău. N-am de zis: „Ah, mi-ar mai trebui timp să fac asta!“ Și, de fapt, nu-mi fac probleme mulțumită celor două, trei lucruri, după mine fundamentale, pe care toți oamenii mari și înțelepții trecutului le înțeleșeseră foarte bine.

Ce ne face să ne fie atât de frică de moarte?

Ceea ce ne înspăimântă, ceea ce ne îngheață în fața aceluia moment este ideea că, în acea clipă, vor dispărea toate lucrurile acelea la care ținem. Mai întâi de toate, corpul. Pentru corp noi am făcut o obsesie. Gândește-te: omul crește cu trupul ăsta, se identifică cu el. Uită-te la tine, ești tânăr, ești puternic, plin de mușchi. Oh, eram și eu așa! În fiecare zi alergam kilometri ca să mă mențin în formă, făceam gimnastică, aveam picioarele drepte, aveam mustață și pe cap mult păr ca pana corbului. Eram un tânăr frumos. Cineva zice „Tiziano Terzani“ și se gândește la corpul ăla.

Mai mare râsul! Uită-te acum la mine. Piele și os, slab ca un țâr, cu picioarele umflate, cu burta ca o minge. Mi s-a întors pe dos geometria trupului. Întâi omul are umerii lați și talia subțire; acum am umeri înguști, înguști și o talie enormă. Deci nu mă pot crampona de trupul ăsta. Și pe urmă, care trup? Un trup care se schimbă în toate zilele, care pierde părul, care se împleticește, care slăbește, care e tăiat în bucăți de chirurg?

Trupul nu suntem noi. Atunci ce suntem?

Credem că suntem toate lucrurile pe care ne îngrijorăm că le pierdem murind. Te-ai identificat cu personalitatea unui ziarist, avocat, director de bancă și gândul că toate acestea dispar, că nu mai ești marele ziarist, bravul director de bancă, că moartea îți răpește toate astea te răscolește. Tu *posezi* bicicletă, automobil, un tablou frumos pe care l-ai cumpărat cu economiile

unei întregi vieți, un teren, o căsuță la mare. E a *ta!* Iar acum mori și o pierzi. Motivul pentru care ne e atât de frică de moarte este că, odată cu ea, trebuie să renunțăm la toate cele la care țineam atât de mult – proprietăți, dorințe, identitate. Eu am trecut deja prin asta. În ultimii ani n-am făcut decât să mă dezbar de toate astea și nu mai sunt legat de absolut nimic.

Fiindcă, evident, tu nu ești numele tău, tu nu ești profesiunea ta, nu ești căsuța de la mare pe care o deții. Și dacă înveți să mori trăind, cum ne-au învățat bine înțelepții vremurilor trecute – sufiții, grecii, preaiubiții noștri *rishi* din Himalaya –, atunci te obișnuiești să nu te recunoști în lucrurile astea, să le recunoști valoarea extrem de limitată, tranzitorie, ridicolă, nepermanentă. Dacă într-o zi, vâj, casa pe care ți-ai cumpărat-o la mare e luată de flux; dacă un fiu, unul ca tine care ai fost atâta vreme al meu și căruia i-am dedicat gânduri, uneori suferințe și temeri, iese din casă, îi cade în cap o cărămidă și vâj, s-a terminat!, atunci înțelegi că nu-i posibil ca tu să fii lucrurile acelea care dispar așa, pur și simplu.

Și dacă, trăind, începi să înțelegi că nu ești lucrurile acelea, atunci, încet, încet, te desprinzi de ele, le părăsești. Părăsești și lucrurile care ți se par cele mai dragi, cum este dragostea pe care i-o port eu mamei tale. Eu am iubit-o pe mama ta vreme de patruzeci și șapte de ani în care am fost împreună și, când spun că mă desprind, nu vreau să zic că nu o mai iubesc, ci că această dragoste nu mai este o sclavie; că nu mai sunt dependent de dragostea asta; că, și de asta, m-am desprins. Dragostea asta e parte din viața mea, dar eu nu *sunt* dragostea asta.

Eu sunt multe alte lucruri... sau poate nu. Dar eu nu sunt ea. Și gândul că, murind, pierd dragostea asta, pierd casa asta de la Orsigna, vă pierd pe tine și pe Saskia, pierd identitatea mea nu mă mai îngrijorează, nu mă mai înspăimântă absolut deloc, fiindcă m-am obișnuit. Și aici, în Himalaya, singurătatea de sus de acolo, natura și boala asta – norocul cu ea că mi-a dat ocazia să reflectez la toate – mi-au fost un mare dascăl.

Alt lucru ce-mi pare fundamental în viața unui om care crește și se maturizează, cum sper că într-un anumit fel mi s-a și întâmplat, este raportul pe care îl are cu dorințele. Dorințele sunt marele nostru resort. Dacă Columb nu și-ar fi dorit să găsească un drum nou spre Indii, nu ar fi descoperit America. Tot progresul, dacă vrei să-l numești așa, sau regresul, toată civilizarea sau decivilizarea omului se datorează dorinței. Dorință de orice fel, începând cu cea mai simplă, cea carnală, cea de a *poseda* carnea altuia.

Dorința este un mare resort, nu neg. E importantă și a influențat istoria omenirii. Însă dacă tu începi să te uiți bine, iarăși zic, ce sunt dorințele astea, dorințele astea de care nu poți fugi niciodată? Mai cu seamă astăzi, în societatea asta a noastră, care ne împinge doar să dorim și dintre dorințe să le alegem pe cele mai banale, cele materiale, cu alte cuvinte pe cele de supermarket. Dorința acelor alegeri e inutilă, e banală, e derizorie.

Adevărata dorință, dacă cineva vrea una, e aceea de a fi tu însuși. Singurul lucru pe care și-l poate dori cineva este să nu aibă alte opțiuni, fiindcă adevărata alegere nu este cea între două paste de dinți, între două femei, între două mașini. Adevărata alegere e să fii tu însuși. Dacă te obișnuiești sau faci exerciții, dacă te gândești, gândești! – vezi că dorințele acelea sunt o formă de sclavie. Deoarece cu cât dorești mai mult, cu atât îți impui mai multe limitări. Dorești într-atât un lucru încât nu te mai gândești la altceva, nu mai faci altceva, devii sclavul acelei dorințe.

Așa că tu poți, la vârsta maturității, mai înaintată, să începi să vezi toate astea...

Râde.

... și să te pufnească râsul de dorințele pe care le ai, să râzi de dorințele pe care le-ai avut, să râzi când vezi că aceste dorințe nu folosesc la nimic, că sunt efemere ca tot restul vieții. Așa începi să te desprinzi de ele, să le dai la o parte din drumul tău. Inclusiv acea dorință ultimă, pe care o au cu toții, a longevității. Cineva spune: „Bine, nu mai vreau bani, nu mai vreau faimă, nu mai vreau să cumpăr nimic; dar vreau măcar o pastilă care să mă ajute să mă trăiesc încă zece ani!”

Nici această dorință nu o mai am, pur și simplu nu o mai am.

Sunt norocos. Fiindcă anii de singurătate petrecuți în căsuța aceea din Himalaya m-au ajutat să văd că nu mai aveam nimic de dorit. Aveam nevoie să beau puțină apă și era acolo, în pârâul de unde se adăpau animalele. Mâncam puțin orez și câteva legume coapte pe jar. Ce alte dorințe puteam avea? Nu să mă duc la cinematograful să văd ultimul film. Ce mă interesează?! Ce schimbă în viața mea? Nimic în clipa asta, nimic. Fiindcă ceea ce-mi stă acum dinainte este poate lucrul cel mai straniu, ciudat, nou, care mi s-a întâmpat vreodată.

De aceea spun că nu mai vreau să rămân în viața asta, pentru că viața asta nu îmi mai stârnește curiozitatea. Am văzut-o pe dinafară și pe dinăuntru, am văzut-o din toate părțile și dorințele pe care ar trebui să mi le stârnească nu mă mai interesează deloc. Atunci moartea devine într-adevăr....

Râde.

... singurul lucru *nou* care mi se poate întâmpla, pentru că asta n-am mai văzut încă, n-am mai trăit încă. Am văzut-o doar la alții.

Poate că nu-i nimic, poate că e ca și cum te-ar fura somnul noaptea. Fiindcă, de fapt, noi murim în fiecare seară, nu? Conștiința aceea a omului treaz care îl ajută să se identifice cu trupul lui și cu numele lui, care îl face să dorească, care îl face să telefoneze și să iasă la o întâlnire la prânz, în clipa în care adormi – vâj! dispare. Rămânând totuși în somn într-un fel, fiindcă visezi.

Dar cine este visătorul?

Cine este martorul tăcut al visului tău?

Ei bine, poate în moarte se petrece ceva similar somnului. Sau poate nu se petrece nimic. Dar te asigur că mă apropii de întâlnirea aceasta nu ca de o întâlnire cu o doamnă îmbrăcată în negru, cu o coasă care cade asupra mea, care a fost întotdeauna o viziune a groazei. Mă apropii de această întâlnire de liniște, după părerea mea, cu inima ușoară, cum într-adevăr n-am mai avut-o înainte. Și poate o datorez tocmai combinației de fapte pe care ți le-am explicat: acela de a fi învățat puțin să mor înainte de a muri, acela de a fi renunțat la dorințe și acela de a fi supt din pământul sfânt al Indiei senzația pe care ți-o dă India: că s-a născut, a murit, s-a născut, a murit atâta lume; și că această experiență a nașterii, a vieții și a morții e cea mai comună oamenilor.

De ce trebuie să ne fie atât de frică să murim? E lucrul pe care l-au făcut toți! Miliarde și miliarde și miliarde de oameni, asiro-babilonienii, hotenotoții, cu toții au trecut prin asta. Acum ne-a venit nouă rândul, aha! suntem pierduți.

Cum așa? Toți au făcut asta.

Dacă stai să te gândești bine, ăsta este un raționament bun pe care, fără îndoială, mulți l-au făcut: de fapt, pământul pe care trăim este un mare cimitir. Un cimitir mare, imens, plin cu tot ce-a fost. Dacă am săpa, am găsi peste tot oase de-acum transformate în pulbere, rămășițe de viață. Îți imaginezi miliardele de miliarde de miliarde de ființe care au murit pe pământul acesta? Cu toții sunt acolo! Noi pășim continuu pe un cimitir enorm. E ciudat, fiindcă cimitirele, după cum le concepem noi, sunt locuri de durere, de suferință, de jale, înconjurată de chiparoși negri. Când, de fapt, marele cimitir al pământului e foarte frumos, fiindcă e natura. Cresc flori pe el, aleargă furnici, elefanți.

Râde.

Dacă vezi așa lucrurile și te contopești cu toate astea, probabil ce rămâne din tine e tocmai viața aceea indivizibilă, forța aceea, inteligența aceea căreia îi poți pune barbă și o poți numi Dumnezeu, dar care este, de fapt, lucrul pe care

mintea noastră nu-l poate înțelege și care probabil este mintea aceea mare care ține totul laolaltă.

Ce lucru ține totul laolaltă?

Așadar, mă duc la întâlnirea asta – fiindcă așa simt și mi-ar părea rău să lipsesc, fiindcă-i ca și cum m-aș fi îmbrăcat de sărbătoare – cu inima ușoară și cu o anume curiozitate, aproape ziaristică. Eu, care am încetat de multă vreme să mai fac jurnalism, simt că am o curiozitate pe care o numesc de ziarist ca să zâmbesc, dar care nu este decât curiozitatea umană a „Ce este lucrul acesta?”

O simți în viață când îți moare tatăl. Eu îmi amintesc că, atunci când a murit al meu, ceea ce m-a impresionat a fost faptul că eu eram acum în primul rând. Știi, în război întotdeauna e cineva în fața ta, e o primă linie, ca în Primul Război Mondial, o primă tranșee. Și după ce ți-a murit tatăl nu mai există tranșeea aia, vine rândul tău.

Ei bine, acum chiar e rândul meu. Și când eu voi muri, tu te vei simți în prima tranșee.

Însă, până una alta, tu ai venit să mă ții de mână și asta ne dă posibilitatea să vorbim despre călătoria aceluia băiețuș, născut într-un pat de pe strada Pisana, un cartier popular din Florența, care se regăsește în marile povestiri ale timpului său – războiul din Vietnam, China, căderea imperiului sovietic –, pe urmă se duce pe Himalaya, iar acum se află aici, într-o mică Himalaya a lui, așteptând momentul acesta, plăcut, după părerea mea.

Așadar, acesta este sfârșitul, dar și începutul unei povești care este viața mea și despre care încă mi-ar face plăcere să vorbesc cu tine ca să vedem împreună dacă, la urma urmelor, există un sens.

Tinerete

*S*tăm așezați la umbra unui arțar mare în fața casei din Orsigna. Din pajiște valea cade abrupt spre râu și, dincolo de râu, pădurile prind să înverzească. E primăvară. Adie un vântișor proaspăt și Tata e întins pe un șezlong cu o beretă de lână mov pe cap și o pătură indiană pe picioare.

FOLCO: Așadar, se pleacă. Stai bine? O clipă, să vedem dacă funcționează reportofonul.

TIZIANO: Se aude?

FOLCO: Se aude. Dar ai vreo idee de cum vrei să decurgă?

TIZIANO: Hm, în linii mari, da. Vreau să-ți vorbesc despre copilăria mea pentru că este o aglomerare de multe lucruri pe care n-am avut timp să ți le povestesc. Să las o amintire despre viața de pe vremea când eram copil, nu atât pentru tine, cât pentru fiul tău, de exemplu, fiindcă el n-are habar cum a crescut generația mea, care erau raporturile dintre oameni, care era lumea pe care o vedeam noi.

FOLCO: Bine, să începem.

TIZIANO: M-am născut într-un cartier popular din Florența, în afara zidurilor. M-am născut acasă, cum se obișnuia pe vremea aceea. Nu-mi amintesc cum m-am născut eu, dar câțiva ani mai târziu am văzut, mai mult sau mai puțin, cum s-a născut vărul meu și cred că și eu m-am născut așa.

Era minunat. Veneau toate femeile din familie. Pe mama mi-o închipui așezată în patul conjugal, același în care a murit, și m-a născut acolo. Femeile puneau la fiert clondire, lucru care întotdeauna m-a impresionat: se scoteau paiele din ploștile de vin și se fierbea la bain-marie apa de la robinet care, fiartă, devenea distilată. Cu aceasta era spălat copilul. M-am născut așa, simplu. Era o moașă, cred.

A venit imediat acest unchi al meu care, ulterior, a fost o constantă a întregii mele copilării. A venit primul, a vrut să intre și a anunțat că eram băiat. Era unchiul meu Vannetto, care pe vremea aceea era fascist. Țsta era deja un lucru care, în familie, crea probleme deoarece tatăl meu era de stânga.

M-am născut în acest cartier de care sunt legate toate amintirile mele din copilărie. Era o lume mică, o lume limitată. Gândește-te că acolo unde locuiam noi era câmp. Stăteam într-un rând de case clădite de-a lungul unei